PROFITABILITY IN HUNGARIAN SHEEP FARMING

FENYVES, VERONIKA – ERTSEY, IMRE

Keywords: income, production cost, return from sales.

Examining the income situation of the Hungarian sheep sector in the period 1998-2005, it can be said that the sector was loss-making every year, achieving a gross income in two years, 2001 and 2002. Farmers engaged in sheep farming could significantly improve on the sector's income position by maximising utilisation of the various subsidy possibilities.

Beyond subsidy utilisation, adapting to the market is a means of improving their income, as is technological improvement. They should increase the sales ratio of their produce during the Christmas season, in relation to current Easter sales. Furthermore, in respect to sales of rams and ewe lambs, producers should take into account the significant difference in the profitability of fattening the two sexes as a function of sales weight. It is worth selling ewe lambs in a lower bodyweight category and rams in a higher one.

A MAGYARORSZÁGI JUHTARTÁS JÖVEDELMEZŐSÉGE

FENYVES VERONIKA – ERTSEY IMRE dr.

Kulcsszavak: jövedelem, termelési költség, árbevétel.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A magyar juhágazat jövedelmi helyzetét 1998-2005 között vizsgálva azt mondhatjuk, hogy az ágazat minden évben veszteséges volt, bruttó jövedelmet két évben, 2001-ben és 2002-ben ért el. A juhtartással foglalkozó gazdálkodók a különféle támogatási lehetőségek maximális kihasználásával az ágazat jövedelmi pozícióján jelentősen javíthatnak. A támogatások igénybevételén túl a jövedelmezőségi helyzetük javításának forrása a piaci alkalmazkodás, illetve a technológia javítása. Ha a termékeik értékesítési arányát növelnék a karácsonyi szezonban a jelenlegi húsvéti értékesítéssel szemben, valamint a kos, illetve a jerkebárányok értékesítésében a termelők figyelembe vennék azt, hogy jelentősen eltér a két ivar hízlalásának jövedelmezősége az értékesítési súly függvényében. A jerkebárányokat kisebb testsúly-kategóriában, a kosbárányokat a nagyobb testsúly-kategóriában érdemes értékesíteni.

BEVEZETÉS

A hazai vágóbárány-termelés jövedelmi helyzetét az országos átlagadatokból kiindulva vizsgáltuk. Külön-külön értékeltük a termelési érték és termelési költség alakulását, a kettő eredményeként az elérhető, különböző jövedelemtartalmú mutatók szintjét. Megállapításaink elsősorban az ágazatot jellemző átlagos viszonyokra vonatkoznak, nem jellemzik az ágazat minden szereplőjét. Az árbevétel-, költség- és jövedelemviszonyokat az ágazatban elért eredmények mellett fajlagos, az egy anyára vetített mutatókkal kívánjuk bemutatni. Az elemzést a *Juh Terméktanács* adatbázisa alapján végeztük, amit a kötelező jelentések alapján állítanak össze.

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

A hazai juhászatnak, csakúgy, mint más állattenyésztési ágazatnak, legfontosabb törekvése a jövedelmezőség növelése, a „bővített újratermelés" – mennyiség, minőség, versenyképesség – feltételeinek megteremtése. Ebből következően néhány gazdaságban már napjainkban is megfigyelhető a specializáció. Ennek legfőbb oka, hogy a gyapjútermelésről a hangsúly teljességgel a hústermelésre helyeződött át (*Lapis et al., 2002*). Egy átlagos juhászat legfőbb bevétele a bárányértékesítésből származik, a bárányértékesítés szezonalitásától függően az árbevétel is rendkívül ingadozó. A juh biológiájából adódóan, és a több évtizedes hagyományoknak megfelelően, a tavaszi időszakban születik a legtöbb bárány. Mivel a termelők többségénél ugyanebben az időszakban elletik az állatokat, így túlkínálat és alacsony árak jellemzik ezt az időszakot. Az év második felétől folyamatosan nő a kereslet és emelkednek az árak (*Stefler, 2004*). A juhtermékek árának alakulása a jövedelmezőség meghatározó tényezője (*Lengyel, 1998*).

A termelésben arra törekszenek, hogy eladható, azaz piacképes termékeket és szolgáltatásokat állítsanak elő (*Nábrádi – Nagy, 2005*). A juhágazatban elsődlegesen azokat a megtermelt termékeket kell hozamként számba venni, amelyek értékesítésre kerülnek (vágóbárány, értékesített tenyészállat, selejtállat, tej, gyapjú stb.), és így árbevételvonzatuk is van. A hozamokat minden esetben természetes mértékegységükkel (pl. 20 kg-os átlagos értékesített élőtömeg) tüntetjük fel, és célszerű ráfordításegységekre is vonatkoztatni (pl. egy anyára jutó értékesített élőtömeg, 100 kg takarmányfelhasználásra jutó értékesített élőtömeg stb.) (*Nábrádi et al., 2002*).

Hasonlóan más állattenyésztési ágazatokhoz, a költségek legnagyobb hányadát az anyagköltség (50-70%) teszi ki. A termelési költségeknek mintegy 15-20%-át – szélsőséges esetekben 30-40%-át – képezik a személyi jellegű költségek. A segédüzemági szolgáltatással kapcsolatos költség (5-8%) nagymértékben függ az üzem eszközellátottságától, gépesítettségétől. Az amortizációs költségek nem túl jelentősek (0,5-1%). A fenntartási költségek is viszonylag alacsonyak, a gyakorlatban ezek a munkálatok több évtizedre visszamenően elmaradnak, így nagyságuk mindössze 0,5-1%. Az egyéb közvetlen költségek az összes költségen belül nem jelentősek. Az idegen szolgáltatás költségének aránya igen magas a juhászatokban. Ezek közül is kiemelkednek az állat-egészségügyi költségek. Az általános költségek az összes költség 5-10%-át teszik ki. A termelési költség vizsgálatakor mindenképpen el kell különíteni az állandó és a változó költségeket, ami sok esetben nem könnyű feladat (*Nábrádi et al., 2002*). Az állattenyésztésben a változó költségek alakulásában meghatározó sze-

repet tölt be a takarmányköltség (*Vincze et al., 2006*).

Különböző jövedelemkategóriákat ismerünk. A nettó jövedelemnek kitüntetett szerepe van, ugyanis a tevékenység eredményességét mutatja, és meghatározza az ágazat fejlesztési lehetőségeit. A jövedelmekkel kapcsolatban különbséget kell tenni a családi vállalkozásban (pl. őstermelőként, kis állománykoncentráció mellett) és a „nagyüzemi" termelésben képződött jövedelemformák között. A mezőgazdasági kistermelő ugyanis ún. bruttó jövedelemmel kalkulál, hiszen nem számolja el költségei között a saját munkabérét, esetenként az általános költségek jelentős részét sem. A kistermelő alapvetően a készpénzes költségekkel foglalkozik, így gazdálkodásának elemzésekor eltekint a haszonáldozati költségek vizsgálatától is (*Nábrádi et al., 2002*). A fedezeti hozzájárulás vizsgálata fontos, mert a döntéshozó döntéseivel elsősorban a változó költségekre gyakorol hatást, tehát a fedezet minősíti a végzett munkát. A juhászatban a változó költségek aránya magas az állandó költségekhez viszonyítva, következésképp a fedezeti hozzájárulás költségtartalma sem magas (*Nábrádi et al., 2006*). A standard fedezeti hozzájárulás a gazdaságok tartós jövedelemtermelő kapacitását fejezi ki. A mezőgazdasági termelőtevékenységek egységnyi méretére (1 anyajuh) vonatkozóan meghatározott normatív fedezeti hozzájárulás (*Keszthelyi – Kovács, 2004*) úgy határozható meg, hogy a termelési értékből csak a közvetlen változó költségeket vonjuk le. Az SFH a számítási alapja az ún. Európai Méretegységnek (EUME) (*Pfau – Posta, 2002; Béládi et al., 2005; Nábrádi et al., 2006)*.

A JUHÁGAZAT TERMELÉSI ÉRTÉKE

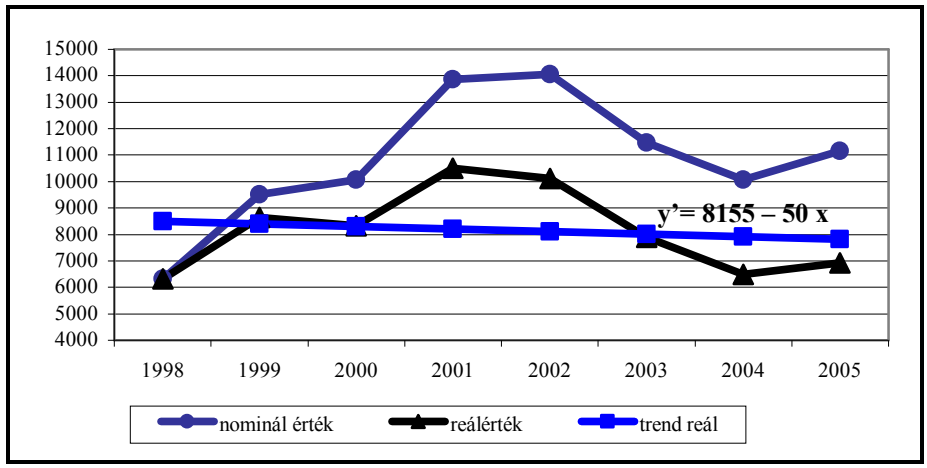
A termelési érték vizsgálatánál az egy anyára eső árbevétel alakulását és az évekre jellemző anyatámogatást vesszük figyelembe, tehát eltekintünk az ágazat által igénybe vehető többi támogatástól. Ennek oka, hogy az anyajuhok után járó „állatalapú" normatív támogatáson kívül (melyek egyszerűen kalkulálhatók és figyelembe vehetők) még egyéb, a juhtenyésztés termelési értékét növelő támogatások is elérhetőek a termelő számára. Ilyen a területalapú támogatás, kedvezőtlen adottságú területek támogatása, agrár-környezetgazdálkodási támogatás, mely utóbbi lehet terület vagy „állatalapú", ezek azonban a vállalkozások adottságaitól függően egy anyára vetítve széles sávban mozoghatnak, tehát nehezítik az értékelhetőséget, az elemzésük adott gazdaságra vagy gazdaságcsoportra vonatkoztatva értelmezhető.

A tanulmányban az egy anyára eső árbevételben – a hús értékesítéséből származó bevétel mellett – szerepeltettük a gyapjú értékesítéséből származó bevételt is. Ez – egyes kiugró esetek kivételével – nagyjából megegyezik azzal az összeggel, amelyet a gyapjú nyírásáért fizetnek a juhtartók, tehát ennek általában nincsen nyereségtartalma.

Az egy anyára jutó termelési érték alakulását az 1. ábra szemlélteti. Látható, hogy míg nominálértéken 2002-ben volt a legmagasabb (14 055 Ft) az egy anyára jutó termelési érték, addig reálértéken 2001-ig emelkedett (10 515 Ft). Az 1998-as 6324 Ft-os anyánkénti termelési érték a legalacsonyabb. A trendfüggvény szerint a vizsgált időszakban az egy anyára jutó árbevétel reálértéken 8155 Ft, ez évente általagosan 50 forinttal csökkent. Tekintettel azonban, hogy a lineáris trend nem illeszkedik szorosan (18% a relatív hiba), a vizsgált időszak átfogó trendértékei nem tekinthetők jellemző értékeknek.

1. ábra

Egy anyára jutó termelési érték alakulása 1998-2005 között

Forrás: Saját számítás a Juh Terméktanács adatai alapján

A magyar juhhústermékek döntő hányada az olasz piacon talál vevőre, és az értékesítést három fő szezon – húsvét, augusztus, karácsony – jellemzi. Megállapítottuk, hogy az éven belüli ciklikusság mindig hasonlóan alakul. A legjelentősebb a kiszállítás húsvétkor, ekkor az összes export körülbelül 30%-át értékesítik. A második legjelentősebb időszak a karácsony, amikor az összes mennyiség 20%-át exportálják. A karácsonyi árak évek óta a legmagasabbak, és a húsvéti időszakban legnagyobb a kínálat a piacon. Amennyiben az értékesítési arányokat tudatosan befolyásolnánk, és ez eltolódna a karácsonyi időszakra, akkor az egy anyára jutó árbevétel közel 5%-kal növelhető, ami javítaná az ágazat jövedelmi pozícióját.

A JUHÁGAZAT TERMELÉSI KÖLTSÉGEI

Az ágazat költségeit az egy anyajuhra jutó fajlagos költséggel mutatjuk be. Az 1. táblázatban látható, hogy a költségek között legnagyobb mértékben (56%) az anyagköltségek emelkedtek. Ezen belül is az állategészségügyi anyag értéke nőtt a legnagyobb mértékben, bár e tétel aránya nem tekinthető jelentősnek az anyagköltségen belül. A vásárolt takarmány költsége, amely a legnagyobb arányt képviseli a költségek között, 66%-kal emelkedett 1998-hoz képest. A személyi jellegű költségek növekedése a minimálbér nagyobb arányú felemelésével magyarázható. A vizsgált nyolc év alatt a költségek több mint 60%-kal nőttek, az arányok is változtak, legszembetűnőbb az állategészségügyi szolgáltatás költségének emelkedése.

1. táblázat

Egy anyajuh tartásának költségei 1998-ban és 2005-ben

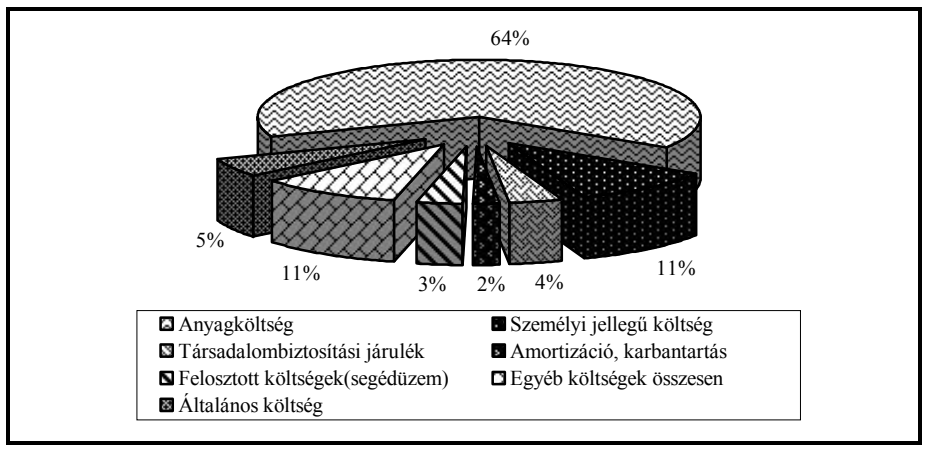
Megnevezés	Összes (Ft)	Aránya (%)	Összes (Ft)	Aránya (%)
	1998		2005	
Anyagköltség	7 690	65,1	12 060	63,3
Ebből:	3 000	25,4	3600	18,9

- saját termelésű takarmány költsége				
- vásárolt takarmány költsége	3 065	25,9	5 100	26,8
- állat-egészségügyi anyag, tápszer	230	1,9	450	2,4
- energiaköltség	110	0,8	230	1,2
- egyéb anyagköltség	100	0,8	230	1,2
- termékenyítés (vagy kostartás) költsége	195	1,7	450	2,4
- anyajuhok pótlására beállított jerketoklyó felnevelési kts., valamint a selejtezett és értékesített anyajuh értékkülönbözete	1 000	8,5	2 000	10,5
Személy jellegű költség (idegen foglalkoztatottak munkabére)	1 395	11,8	2 100	11,0
Társadalombiztosítási járulék	465	3,9	672	3,5
Amortizáció, karbantartás	240	2,0	370	1,9
Felosztott költségek (segédüzem)	300	2,5	650	3,6
Ebből: - traktorköltség	80	0,6	170	0,9
- tehergépkocsi-költség	80	0,6	170	0,9
- egyéb segédüzemi költség	140	1,2	340	1,8
Egyéb költségek összesen	1 100	9,3	2 200	10,6
Ebből: - idegen szolgáltatás (állatorvos is)	80	0,6	800	4,2
- idegen fuvar költsége	20	0,2	50	0,2
- bérleti díjak	200	1,7	350	1,8
- biztosítási költség	200	1,7	350	1,8
- kamatköltség	300	2,5	300	1,6
- egyéb költség	300	2,5	350	1,8
Közvetlen költség összesen	11 190	94,7	18 082	95,0
Általános költség	620	5,3	950	5,0
Összes költség	11 810	100,0	19 032	100,0

A költségek vizsgálatánál többféle költségkategóriával számoltunk. Figyelembe vettünk az összes költség alakulása mellett egy másik költségkategóriát (költség 2.) is, ami nem tartalmazza azokat a tételeket, amelyek a termelők többségénél nem merülnek fel (biztosítási költség, kamatköltség), vagy elkülönítetten nem jelenik meg, illetve nem érzékelik közvetlen készpénzkiadásként (saját munka bére, általános költség, saját értékkülönbözet, amortizáció). Ennek a költségkategóriának a kiszámítását azért tartjuk fontosnak, mert a mezőgazdasági kistermelőként gazdálkodó juhász ún. bruttó jövedelemmel kalkulál, e kategória a juhászat aktuális költségviszonyait a „termelő által érzékelt" valóság szempontjából pontosan mutatja be. Ezeken kívül a termelés költségeit felbontottuk állandó és változó költségekre is, amelynek majd a fedezeti hozzájárulás számításánál lesz jelentősége.

2. ábra

Az egy anyajuhra jutó összes költség szerkezete

Az egy anyára jutó összes költség vizsgálatánál (2. ábra) a vizsgált 8 év átlagában a legnagyobb arányt (64%) az anyagköltség képviseli. Ide tartoznak a termelésben felhasznált saját és vásárolt takarmányok, állategészségügyi anyagok értéke, a termékenyítés költsége, az anyajuhok értékkülönbözete és a felhasznált energia értéke. Az anyagköltségek 76%-át – vásárolt és saját takarmány 41%-53% arányban – a takarmányköltségek teszik ki. A költségek között második helyen szerepelnek a személyi jellegű és az egyéb költségek (11%-11%). A személyi jellegű költségek a közterheket nem tartalmazzák, az egyéb költségek között legnagyobb arányban (24%) az állatorvosi szolgáltatások költsége szerepel. Manapság a vállalkozások döntő többségénél ezt a költséget mint állandó költséget szerepeltethetjük, mert a gazdálkodóknak az állomány nagyságától független szolgáltatási szerződésük van az állatorvossal. Az egyéb költségek között számolják el a bérleti, biztosítási díjakat, kamatköltségeket is. Az általános költségek 5%-ot tesznek ki, ide tartoznak az üzem irányításával kapcsolatos dologi és személyi jellegű költségek. A társadalombiztosítási járulék sor tartalmazza az államnak fizetendő munkabér utáni közterheket, amelyek abban az esetben is felmerülnek, ha a gazdálkodó nem számol a személyi jellegű költségekkel, mint ténylegesen kifizetett költségekkel. A segédüzemági költségek között a legjelentősebb tételt a szállítással és anyagmozgatással kapcsolatos tételek jelentik. Az amortizáció és karbantartás költségei (2%) nagyjából egyenlő arányt képviselnek.

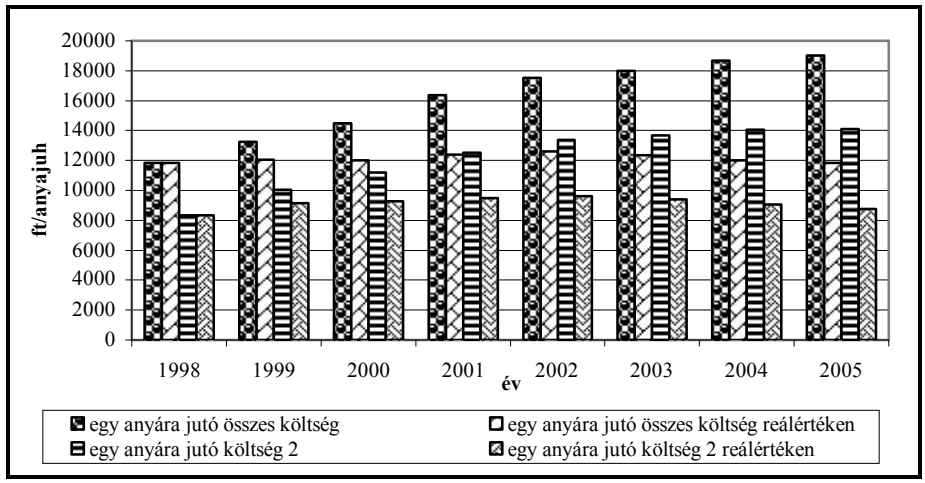
Az egy anyajuhra jutó összes költség alakulását vizsgáltuk nominál-, illetve reálértéken is, amit a 3. ábra szemléltet. Nominálértéken 2001-ig nagyobb ütemű növekedés tapasztalható, majd ezt követően a növekedés üteme lelassult. 2005-ben 1998-hoz viszonyítva 60%-ot meghaladó mértékű költségnövekedés tapasztalható. A reálértéken vett költségekről elmondható, hogy a költségek megközelítően az inflációval azonos mértékben növekedtek, tehát az emelkedés az árak növekedésével kapcsolatos, és nem a ráfordítások színvonalának emelkedésével.

A változó költségek alakulásában (4. ábra) nominálértéken hasonló, de kisebb mértékű (55%) növekedés figyelhető meg, mint amit az összes költség, illetve a költség 2. kategóriánál megfigyelhettünk. Reálértéken mindkét esetben 4%-

kal csökkentek a költségek 2005-ben az 1998-as évihez képest.

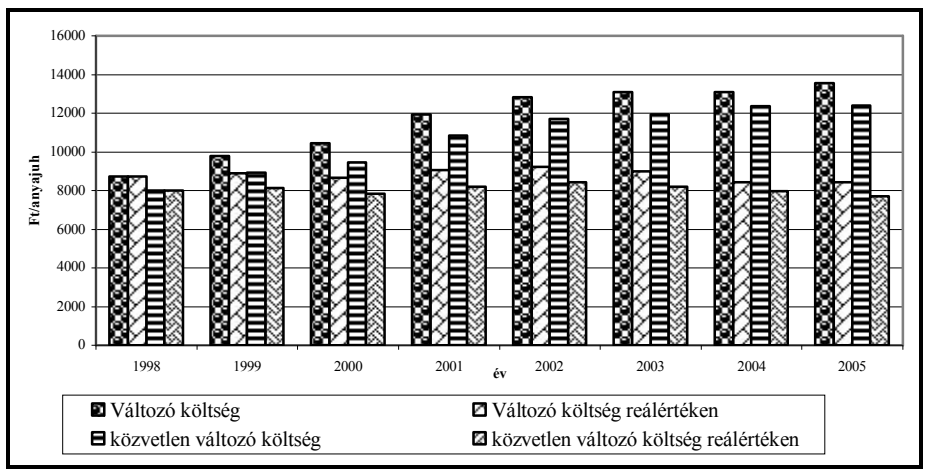
3. ábra

Az egy anyajuhra jutó költség alakulása 1998-2005 között

4. ábra

Az egy anyajuhra jutó változó költség alakulása 1998-2005 között

A JUHÁGAZAT JÖVEDELMI HELYZETE

A jövedelem számítására többféle módszert alkalmaztunk. A jövedelem kategóriái közül számolunk a nettó jövedelemmel, a fedezeti hozzájárulással, a standard fedezeti hozzájárulással, és végül egy ún. bruttó jövedelemmel, amelyet a mezőgazdasági kistermelők a valóságban érzékelnek.

Az egy anyajuhra jutó nettó és bruttó jövedelem alakulását az 5. ábra szemlélteti. Megállapítható, hogy mind a nyolc évben veszteséget termelt az ágazat. A

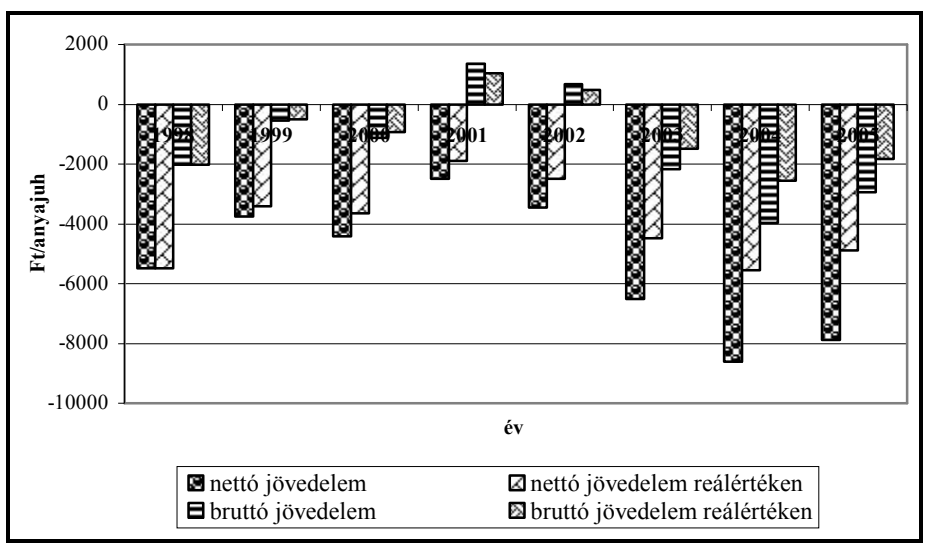
legnagyobb veszteséget 2004 hozta, 8600 Ft-ot anyajuhonként. Nyolc év viszonylatában 2001-ben volt a legnagyobb mennyiségű a juhhúsexport, illetve az értékesítési árak is az átlagosnál magasabbak voltak. Ismételten megjegyezzük, hogy ennél a vizsgálatnál az ágazat árbevételén (hús, gyapjú) túlmenően, csak a normatív alapú anyajuh támogatással számoltunk, az egyéb támogatási formákat figyelmen kívül hagytuk.

A fedezeti hozzájárulás (6. ábra) azért lényeges, mert a gazdálkodó a változó költségek alakulását tudja befolyásolni döntéseivel, ezért ez a fedezet minősíti a végzett munkát (*Nábrádi et al., 2006*). Mértéke megmutatja, hogy mekkora érték képződik az állandó költség fedezésére, és azok levonása után milyen nagyságú a nettó jövedelem. A fedezeti hozzájárulás 2001-2002-ben pozitív volt, a legkedvezőtlenebb értéket 2004-ben kaptunk (-3009 Ft/anyajuh).

A standard fedezeti hozzájárulás az 1999-2002 közötti négy évben pozitív előjelű volt. A 2001-es jövedelmi eredmények az értékesítési darabszámnak, illetve értékesítési árnak köszönhetők, mint említettük. Ismeretes, hogy ebben az évben Európában állategészségügyi problémákkal küzdöttek, aminek következtében a versenytársak kiszorultak a piacról, ezáltal a kisebb báránykínálat magasabb értékesítési árakat eredményezett. 2001 elején, az angliai BSE fertőzés következtében, a marha által hagyott űrt részben a bárányhús töltötte be, nőtt a kereslet.

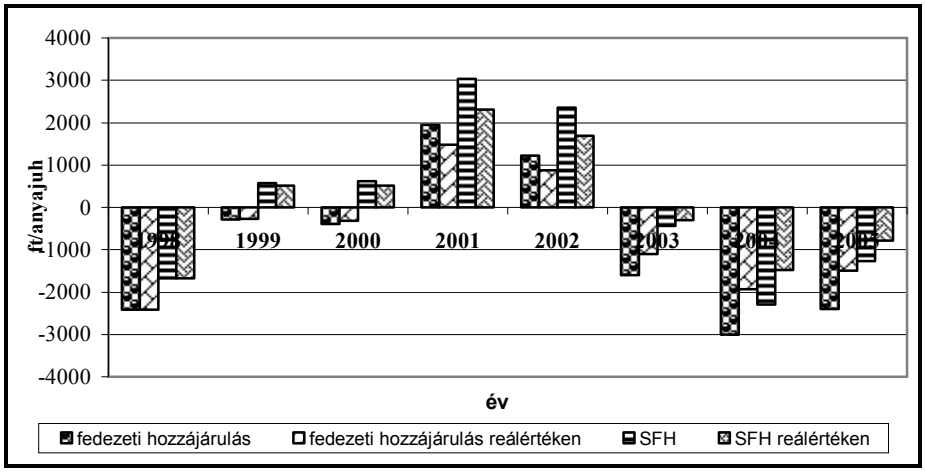
5. ábra

Az egy anyajuhra jutó nettó és bruttó jövedelem alakulása 1998-2005 között

6. ábra

A FH és a SFH alakulása 1998-2005 között

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Bai A. (2003): A jövedelem, a jövedelem kategóriái. In: Ersey I. – Nábrádi A. (szerk.): Vállalkozási alapok. Campus Kiadó, Debrecen – (2) Béládi K. – Dudás Gy. – Kertész R. – Kolozsváriné M. – Szlovák S. (2005): A statndard fedezeti hozzájárulások kalkulációja. AKI, Budapest, 1-11. pp. – (3) Jávor A. (2004): Szereposztás megváltozott feltételek között. Magyar Juhászat (a Magyar Mezőgazdaság melléklete) 8. sz., 2-5. pp. – (4) Keszthelyi Sz. – Kovács G. (2004): A tesztüzemek 2003. évi gazdálkodásának eredményei. AKI, Budapest, 9. p. – (5) Lapis M. – Szűcs I. – Nábrádi A. (2002): Intenzitás és gazdaságosság a juhtenyésztésben. In: Jávor A. (szerk.): Aktuális kérdések a juhágazatban. FVM Agrármarketing Centrum Kht. – (6) Lengyel L. (1998): A szakosítás lehetőségei a juhtartásban. In: A versenyképes magyar agrárgazdaság az évezred küszöbén III. kötet – állattenyésztés, műszaki fejlesztés. 1998. szeptember 24-25. Keszthely, 61-67. pp. – (7) Nábrádi A. – Nagy A. (2005): Kalkulációs alapfogalmak. In: Vállalkozások működése az EU-ban. Szaktudás kiadó Ház, Budapest, 121-136. pp. – (8) Nábrádi A. – Kukovics S. – Jávor A. (2006): A juhtartás gazdasági kérdései. In: Jávor A. – Kukovics S. – Molnár Gy. (szerk.): Juhtenyésztés A-tól Z-ig. 312-358. pp. – (9) Nábrádi A. – Jávor A. – Kukovics S. – Molnár Gy. – Szűcs I. (2002): Az ágazat termelési költségei. In: Nábrádi A. – Jávor A. (szerk.): A juhászati ágazat gazdasági szervezési kérdései. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, 71-122. pp. – (10) Pfau E. – Posta L. (2002): Vállalatgazdasági alapfogalmak. Ökonómiai füzetek 6. DE ATC AVK, Debrecen, 1-46. pp. – (11) Stefler J. (2004): Tanulmány a juhokról. IFM tanulmányok 2003-2004, A Főbb Mezőgazdasági Ágazatok Versenyképessége Témacsoportja, http://www.nfh,hu/index2.htm letöltés ideje: 2006. 04. 27. – (12) Vincze J. – Harcsa A. – Kiss Cs. (2006): A juhászat jövedelemviszonyai egy Borsod-Abaúj-Zemplén megyei gazdaságban. Gazdálkodás 50. évf. 16. különkiadás, 81-87. pp